

SVERIGES DÖVHISTORISKA SÄLLSKAP

Utgivare: Sveriges Dövhistoriska Sällskap (SDHS)
Utkommer 2-4 gånger årligen och sändes gratis till SDHS medlemmar.
Redaktionskommitté: Per Eriksson.
Layoututförande: Per Eriksson och Göran Andersson.
Ansvarig utgivare: Per Eriksson, Räntmästargatan 85, 702 25 Örebro.
ISSN 1401-9566

• NR 5 • ÅRGÅNG 3 • FEBRUARI 1997 •

ÅRSSKRIFT 1997

Rapport från Dövhistoriska seminariet i Lund 12-13 oktober 1996

Ledare

□ Hej! På mångas önskan kommer här föreningens årsskrift som handlar om Lundaseminariet 12-13 oktober 1996.

I september 1995 började planeringen och bokningen av olika föreläsare. Precis dagen innan seminariet kom återbud från en av föreläsarna från Växjö. På samma gång lämnade den andra föreläsaren från samma stad också återbud.

Jag själv fick veta detta kl 8.30 på lördagsmorgonen när jag anlände Östervångsskolans dörr. Samtliga 90 deltagare fick information om det hela. Tack vare paret Anneli och Per-Thomas Örlegård kunde seminariet med en del smärre ändringar i absolut sista sekunden genomföras fint.

Glädjande var att 31 elever från Önnestad och Väddö folkhögskolor deltog.

Aulan passade bra som föreläsningssal. Den var lagom ljus men begränsad till maximalt 80 personer på grund av brandbestämmelserna. SDHS' styrelse hade aldrig tänkt sig att det skulle kunna bli aktuellt att införa ett maximalt antal deltagare i samband med seminariet... Personalen i

skolans kök ska ha eloge för god mat och fin service.

Av de två föreläsarna från Växjö har den ene välvilligt skickat sitt föreläsningmaterial till SDHS. Den andre har inte gjort det.

Det hade varit intressant att få veta lite om Gösta Wiberg. På samma gång blev det ingen riktig historisk debatt i och med att Växjöborna inte kom till seminariet. Dock framkom önskemålet vid sammanfattningen att göra en årsskrift. Det är min förhoppning att SDHS med den här årskriften har kunnat tillgodose detta önskemål.

I årsskriften förekommer ordet dövstum här och där. Det var dåtidens begrepp som man använde fram till 1953 då skolöverstyrelsen beslutade att enbart använda ordet döv.

Förbundet Dövas Väl bildades 1921. I dag heter den Hörselskadades Riksförbund.

Ordet hörselskadad kom till i svenska språket 1949. Dessförinnan använde man ordet döv på personer med nedsatt hörsel och hade talspråk. Det fanns även exempel på lomhörd, vokaldöv, bullerdöv, tondöv.

Per Eriksson

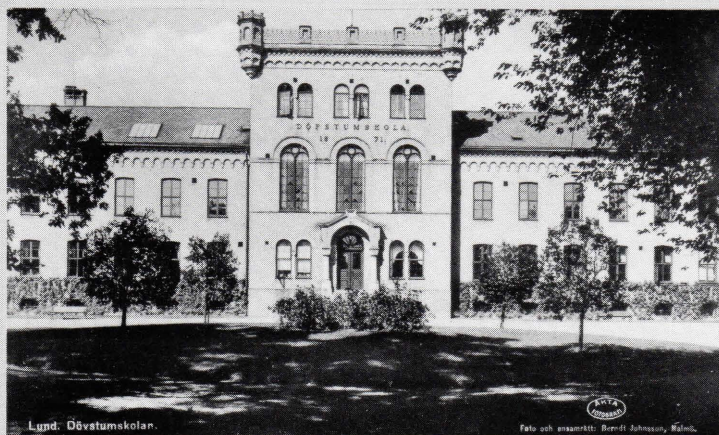
Tack för ett fint seminarium!

□ Ett starkt intryck från seminariet i Lund var när Östervångsskolans rektor Christer Fleur hälsade alla välkomna på teckenspråket. Det var fint gjort av honom. Under hela seminariet visade han respekt och aktning för döva på ett sätt som värmdde mig gott långt ner i hjärtrötterna.

Att han lät Sveriges Dövhistoriska Sällskap använda skolan till seminariet var också ett plus. Ett hjärtligt tack till Östervångsskolan och Anneli Örlé-gård som jobbat bra och såg till att seminariet gick fint trots att två föreläsare inte kunde komma p g a sjukdom. Hon lyckades i en hast ordna en annan föreläsning istället.

Ulla-Bell Thorin

Författare till böckerna Berövat språk och Berövad kärlek samt styrelseledamot i SDHS.

Östervångsskolan. Vykort ur Robin Holmstedts samlingar, Göteborg.

Faeltenborgs skola

Om Tysta skolan på Ven, Fredriksholm och Rephult 1862-1894

□ Lars Joel Jönsson-Borgqvist-Faeltenborg föddes 23 maj 1834 på torpet Faeltenborg öster om Munka Ljungby i Malmöhus län.

Efter avslutad folkskola flyttade han till Lund och tog folkskolläraryxamen 1855. Tog sedan organist- och kantors-examen på Musikaliska akademien, Stockholm år 1861. Gick därefter på Manhems dövlararseminarium med Ossian Edmund Borg som lärare.

Faeltenborg avbröt sin seminarieutbildning i och med att han fick tjänst som kantor, organist och folkskollärare på ön Ven, Öresund, nordväst om Landskrona. 21 november 1861 är det antecknad i S:t Ibbs församlings inflyttningsbok att Faeltenborg har kommit dit. Där började han som folkskollärare.

Under åren 1576-1597 ägdes danske ön Ven av Tycho Brahe som fått den som förläning av Fredrik II. Brahe byggde där ett stort slott som kallades för Uranienborg och ett observatorium vid namn Stjärneborg. Brahe lämnade Ven 1597 efter konflikt med Kristian IV. Då förföll allt till ruiner. Efter freden i Roskilde 1658 övertog Sverige ön Ven.

Årsavgift 200 riksdaler

Faeltenborg kände till att två döva syskon, Ingar och Lars Bengtsson från Ven hade gått på Manillaskolan. Sys-

konen hade en yngre syster Petronella Bengtsdotter, som ännu inte börjat i någon dövskola. Faeltenborg fick genom kyrkoherden veta att det fanns en dövstum flicka i Landskrona som hette Annette Larsson. Faeltenborg tog kontakt med Petronella.

Faeltenborg öppnade 1 oktober 1862 Tysta skolan bland ruinerna av Uranienborg där han undervisade Petronella och Annette. Under 1863 tillkom två döva till undervisningen.

Fram till 1 maj 1863 skedde undervisningen i Faeltenborgs privata bostad. I och med att han var folkskollärare så var han tvungen att inreda ett rum under samma tak i folkskolans byggnad för sin Tysta skola. Undervisningen gavs parallellt av samma lärarpersonal. Dock lekte dövstumma barnen på egen lekplats som var ordnad bland Brahes ruiner. Skolans mål var att eleverna skulle bli sanna kristna och gäneliga medlemmar.

Årsavgiften var 200 riksdaler riksmünt. Det fanns då statsbidrag med 100 riksdaler riksmünt för var je medelöst barn. 1867 anställdes Lars N Nibelius som lärare i folkskolan och i Tysta skolan.

1868 anställdes dövstumme Carl Julius Dalmer. Båda två följde med till Bölsö när Tysta skolan flyttades 1870.

Elevantalet ökade upp till 20 st år 1869-1870. Orsaken var att Tysta skolan blev känd i tidningarna efter besök av Fredrika Bremer och prins Oskar.

Efter skolgången blev eleverna pigor, smedarbetare och snickare.

Konkurrens

I och med att Jacob Petter Dahlgren öppnade sin dövskola i Malmö 1865 så fick Faeltenborg konkurrens i Skåne. Under pingsten 1868 sammanträdde Vens skolråd.

Skolrådet kände till att de två lands-tingen i Skåne hade beslutat att bygga en dövskola i Lund för sina döva barn. Skolrådet beslutade att inte ta emot fler döva barn. Följden blev att undervisningen skulle upphöras och döva skulle bli utväräktta. Somorsaknämnde skolrådet att "de dövstumma lär de talande barnen teckenspråket".

Den första september 1870 flyttade Faeltenborg sin Tysta skola från Ven till gården Bölsö i Stenbrohults socken, Kronobergs län. Gården döptes om till Fredriksholm.

11 maj 1877 flyttade Faeltenborg igen sin Tysta skola till egendomen Rephult vid sjön Möckeln. Obligatorisk skola för alla döva barn infördes i lag 1889. Då blev det sju dövskolor i Sverige. I och med att Faeltenborgs Tysta skola inte blev inrangerad i den nya organisationen av dövundervisningen inom andra distriktet, så lades skolan ner under år 1894. I 32 år har sammanlagt 178 döva elever fått undervisning i Faeltenborgs Tysta skola.

Ingvald Bernisson, Växjö

Dövskolan i Malmö

□ Innan Östervångsskolan bildades i Lund 1871, fanns det bara en rikstäckande dövskola, Manillaskolan i Stockholm. Det fanns också nio andra små dövskolor i övriga Sverige som t ex på ön Ven vid Landskrona, Sofielund vid Kolsva, Karlskrona, Tysta skolan i Stockholm.

Hur kom dövskolan till i Malmö?

Det skedde genom Fattigvårdsstyrelsens (jmf med dagens Socialförvaltning) initiativ. Mellan 1860-1864 hade de behandlat några ärenden om att bekosta några döva elevers skolgång på Manillaskolan. I och med att Manillaskolan byggde till så dröjde det med svaren till Fattigvårdsstyrelsen. Därför beslöt de att lämna frågan till Stadsfullmäktige att bilda en dövskola i Malmö.

Som underlag fanns 15 döva och två blinda som behövde skolgång. Efter omröstning beslöt stadsfullmäktige att lämna en motion till Malmöhus läns landsting om att tillsammans med Kristianstads län bilda en arbetsgrupp. Målet var att få fram underlag till att bilda en dövskola för hela Skåne.

Stadsfullmäktige diskuterade också att föreslå arbetsgruppen att förlägga den nya dövskolan i Malmö. Förslaget röstades ned, men stadsfullmäktige var positiv till att bilda en tillfällig dövskola. Kostnadskalkylen var 2000 riksdaler riksmünt som Fattigvårdsstyrelsen hade räknat fram. Stadsfullmäktige beslöt att ge Fattigvårdsstyrelsen i uppdrag att söka lämplig lokal och lärare. Dessförinnan hade Fattigvårdsstyrelsen redan kontakt med en döv, Jacob Ferdinand Dahlgren, som hade skickat ett brev där han anmälde sitt intresse att arbeta med dövskolan i Malmö.

Dahlgrens löneanspråk var att han och familjen fick fri bostad med två rum och kök, fritt bränsle samt 1.000 riksdaler riksmünt i lön per år. Dahlgren skrev på ett anställningskontrakt i december 1864. Skolstarten skulle ske den 1 april 1865.

En lämplig lokal skaffades fram i f d Tekniska Elementärskolan (jmf med dagens tekniska högskola) på Jakob Nilsgatan 19, Malmö. Byggnaden finns kvar än idag.

Dahlgren blev alltså föreståndare och lärare. Den förste döve rektorn var Robert Bruce, Sofielund, Kolsva i Väst-

Jakob Nilsgatan 19, teckning av Hugo Edenås, Borrby

manland. Nummer två blev Dahlgren. För att undervisa blinda fick Dahlgren hjälp av en kollega, Carl Hansson. Hansson kände Dahlgren tidigare från Manillaskolan. Hansson fick 100 riksdaler för sitt lärararbete med blinda.

När skolan kom i gång 1 april 1865 så bestämde Fattigvårdsstyrelsen att lämna över ansvaret till skolrådet.

I dagens läge är det okänt hur många

döva som har gått på Jakob Nilsgatan. Inget är dokumenterat hos stadsarkivet i Malmö och landsarkivet i Lund. Dock finns det en adresskalender från 1868 som visar att där gick 19 döva och två blinda elever.

Några år senare blev det konflikt mellan Dahlgren och Skolrådet. Skolrådet tyckte att Dahlgren gjorde vad han ville med sin dövskola, som t ex stängde huset och reste bort ett flertal gånger. Men samtidigt var det i Malmö en epidemi av någon sjukdom så att skolan stängdes och användes som sjukhem.

Då fick skolrådet kontakt med två blivande folkskollärarinnor med goda vitsord; Elmgren och Hallengren från Blekinge. De började undervisa 1 april 1869. Dahlgren flyttade till Köpenhamn för att sysselsätta sig som fotograf.

När dövskolan i Lund bildades 1871, så upphörde skolverksamheten för döva i Malmö. Hansson fortsatte dock att undervisa blinda fram till slutet av 1871.

Denna skola kallades alltså för "döfstumskolan", inte "Tysta skolan", som det står i några böcker. Tysta skolan har bara nämnts en enda gång. Protokollet var då skrivet av en vikarierande protokollssekreterare.

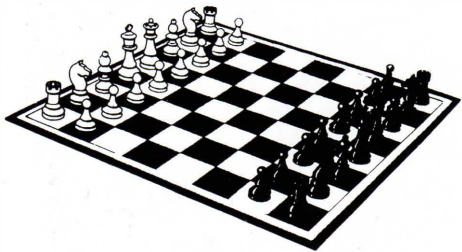
Per-Thomas Örlegård, Malmö

*Jacob Petter Dahlgren, privat ägo
Gunnar Renner, Trollhättan*

□ Vi döva har en egen historia. Vår utveckling kan liknas vid ett schackspel.

Skolorna, klubbarna, föreningarna, förbunden är schackbräden - planer - på vilka ett spel ständigt pågår. Per Thomas har redan presenterat ett par spelplaner, ett par dövskolor, en på ön

Teckning Hugo Edenås, Borrbym

Ven och en i Malmö. De finns inte längre men där startades ett spel som speciellt påverkat vår utveckling i Skåne. Råbylund är också borta men det som pågick där har haft inflytande på utvecklingen i hela landet. Östervångsskolan har anknytning till vår historia sedan 125 år tillbaka. Elever, lärare och personal är pjäser i spelet. Vinnare, förlorare och utslagna framträder i historiens ljus. Och händelser som dagens seminarium blir milstolpar.

I ett vanligt schackspel kämpar svarta och vita pjäser mot varandra. Vi döva kämpar för att uppnå likställdhet med hörande. Samhällssystemet är anpassat och uppbyggt av dem som hör. Så har det varit i alla tider. Vår historia visar att vi fått föra en ständig kamp för likställdhet och rättvisa. På vår sida har en hel del hörande ställt sig men det har också varit tvärtom. Döva har motarbetat sig själva. Spelet förs av ödet - som kan liknas vid händelser under varje tidsepok. Enskilda döva som haft fantasi och tankeskärpa har också påverkat utvecklingen.

"Den lille mannen"

På detta seminarium har jag fått i uppdrag att berätta om två personer som inverkat på vår historia och bidragit till den utveckling vi kommit fram till idag.

Dessa två är Ola Zommarin, döv och John Ek, hörande.

Ola Zommarin, vem var han? Han kom att bli en vinnare i spelet. Jag börjar med att citera ett avsnitt ur Ulla-

Bell Thorins bok "Berövad kärlek":

"En gammal man med vitt skägg i en svart kostym står bredvid rektorn. Nea såg förundrat på den gamle mannen som tecknar till alla. Hon blev rädd men också förundrad när hon såg på rektorn som bara skrattade. Teckenspråket var ju förbjudet på skolan. Rektorn ingrep inte. Den lille mannen med skägget tecknade till Nea att rektorn var hans son.

- Du tecknar?, undrade Nea.

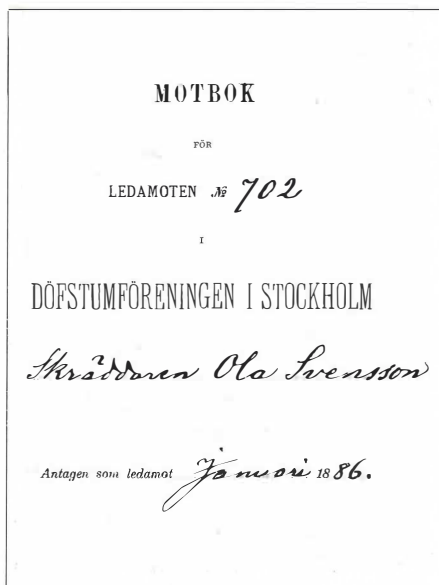
- Ja, jag är också döv, precis som du. Jag får teckna hur mycket jag vill. Rektorn, min son tecknar lika bra som jag."

Den lille mannen är Ola Zommarin som jag personligen kände från min Malmötid. Ulla-Bells beskrivning är mycket slående. En del av oss har haft kontakt med eller hört talas om "den lille mannen" och hans son, Hilding, som bl.a. var rektor på dövskolan i Örebro.

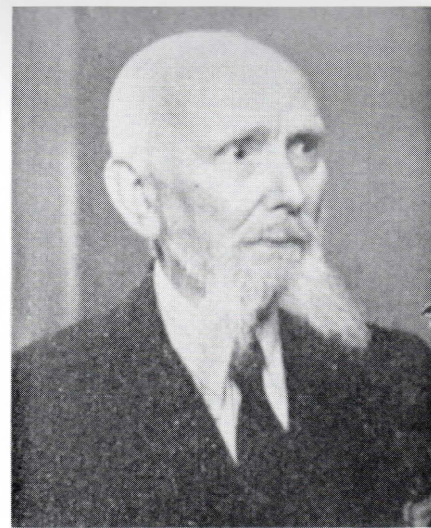
Ola är inte lika känd som rektor Zommarin. För mig talade Hilding ofta om hur han uppskattade sin uppväxttid i Malmö. Dövas förening "Svenske" låg honom varmt om hjärtat. Det var de döva som skulle hedras för sin förmåga att själva kunna klara sina problem. Han hade rik erfarenhet från sitt barndomshem. Om sin Malmötid sade Hilding så här: - Alla vackra minnen, som jag har från barndomsåren, gör att jag tror på en bättre framtid för mina döva vänner.

Förgrundsfigur

Ola har varit en förgrundsfigur som

Ola Svenssons medlemsbok SDF
1887-1890

Ola Zommarin 80 år, Tidning för Dövstumma 1944/8.

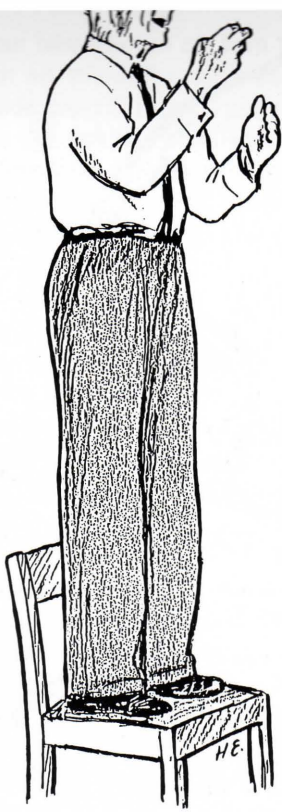
visat en eminent förmåga att trots sin dövhet kunna klara sig och familjen själv. Ola var bördig från Farstorp i norra Skåne och född den 7 september 1864. Döv blev han genom scharlaksfeber när han var 5 år. Han inskrevs som elev vid Östervångsskolan som Ola Svensson år 1876 och utskrevs därifrån sex år senare 1882. På skolan utbildade han sig till skräddare. Han öppnade först eget skrädderi i Malmö.

Han träffade sin blivande hustru, Hilda Sommarin hos sina vänner, familjen Blom, i Lund. Hon var dotter till vagnfabrikör Nils Sommarin i Malmö och född den 30 november 1858. Om henne kan berättas att hon vid sju års åldersattes i en privat skola. Efter två år sändes hon till Manilla i Stockholm där hon stannade sex år. Hon var språkligt begåvad och intresserad av konst. Men utöver skolningen på Manilla blev det ingen ytterligare utbildning. Dövheten och samhällets negativa syn på hörselhandikapp blev ett oöverbinnerligt hinder för henne liksom för många andra döva på den tiden. Hilda och Ola gifte sig 1891.

De antas vara det första döva par som gifte sig i Malmö. De ville gärna ha kvar namnet Sommarin men det fick de inte. Då vägrade Hilda ta namnet Svensson, så kom Ola med den genialiska idén att byta ut S mot Z till Zommarin vilket uttalas på samma sätt som Sommarin.

I bakgrunden

Ola betalade 50 kr 1890 för att bli ständigt medlem. Med dåtidens pen-

Det var en fröjd att se rektor Zommarin tolka för döva. Teckning av H. Edenås.

ningvärde kostade en ko 95 kr, en febertermometer 2:50 kr och en liter sädesbrännvin 1:20 kr.

Med tiden kom Ola och Hilda att bli de som rullade i gång inte bara Malmös utan hela landets dövas kulturutveckling. I början på seklet samlades många döva från södra Sverige i det Zommarinska hemmet där man dryftade vad som kunde göras så att landets döva skulle kunna få ett drägligare socialt och kulturellt liv.

Hilda var "drottningen" som genom sina kunskaper bl.a. från sin anställning på fars kontor kände till mycket som var förborgat för de döva. Ola höll sig i bakgrunden. Han föredrog att hålla sig bland fotfolket och därifrån driva på. Det är vad han själv har berättat. Det bekräftas också av protokoll och handlingar från sekelskiftet. Jag har inte sett någon handling där Ola har haft något styrelseuppdrag.

Diskussionerna hos Ola resulterade i flera historiska drag. Sveriges dövas första och ännu existerande tidning är ett av resultaten liksom bildandet av Dövas Förening "Svenske" och Kvinnoföreningen i Malmö. Ola påverkade utvecklingen genom positiva inlägg i debatterna och genom att åtaga sig vara

Bröllop mellan Hilda och Ola 1891.

tidningens förläggare de första åren. Han bidrog med egna pengar. Som redan nämnts åtog han sig inte några styrelseuppdrag. En av de avgörande anledningarna var att skradderiet tog så mycket tid i anspråk.

Fin yrkesutbildning

Efter ett antal år i Malmö flyttade familjen till Älmhult där han öppnade nytt skradderi. Orsaken till att de flyttade till Älmhult var att där bodde Adele Dalmér, en av Hildas bästa barndoms-vänner från Manillatiden. Adeles man, Carl. J. Dalmér, hade eget skomakeri i Älmhult. Han var också döv och utbildad på Manilla. Med Olas skradderi fick bygden två skickliga döva hantverkare.

Det berättas att Olas kunder för det mesta var fint folk. Åt dem sydde han inte bara kostymer utan också bonjourer och frackar. Detta föranleder en tankeställare. Det måste på denna ha tid varit en mycket högklassig yrkesutbildning döva fick på Östervångsskolan och och Manilla. Många är döva som då blev egna företagare i de yrkesområden som dövskolorna hade att erbjuda. De blev så skickliga att kunderna kom trots det kommunikationshinder som dövheten utgjorde.

För de två barnens skull flyttade familjen tillbaka till Malmö där Ola tog anställning som skraddare. Barnen, Svea och Hilding, hade där bättre möjligheter till utbildning. Svea sattes i

flickskola och Hilding kom till latinläroverket där han tog studenten.

Inspirerande att lyssna på

Hela Hildings liv var och förblev umgänge med döva och deras problem. Barnen Zommarin kom var för sig att påverka den svenska dövskolans historietveckling. Hilding tog dövlärexamen på Manilla 1924. Samma år anställdes han som dövlärare i Örebro. Blev rektor där 1934. Svea gifte sig. I denna familj växte en flicka upp som också betytt mycket för oss döva och dövskolan, Rut Madebrink, under många år rektor på Manilla.

Under min egen Malmötid visade sig Ola vara en intressant och uppskattad person på Almbäcksgatan 4. Han hade egna åsikter och mycket att berätta om tider som flytt. Det var verkligen inspirerande att lyssna på honom. Han underströk ständigt att teckenspråket var dövas naturliga språk men att döva måste vara tvåspråkiga för att inte förlora den mycket viktiga sociala kontakten med hörande. Teckenkommunikationen fungerade bara inom en mycket liten grupp. Färdighet i tal och skrift behövdes därför för att inte förlora umgänget med hörandes värld.

Ola, den lille mannen med det vita tvådelade skägget var en stor man som betytt mycket för oss döva, en av kungarna i spelet som fört fram fotfolket till många segrar.

Hugo Edenås, Borrbby

John Ek

□ 1927 är ett år som jag och John Ek har gemensamt. Under augusti det året inskrevs jag som elev vid Östervångsskolan i Lund. Samma år blev John Ek provårselev vid dövlararseminariet på Manilla i Stockholm. Han kom med tiden att bli en uppskattad lärare och reformator på Östervångsskolan. Han blev också den som på ett radikalt sätt bidrog till att förbättra dövas sociala situation. Jag hade förmånen att få samarbeta med honom och på nära håll kunna följa hans arbete för döva under hela hans livstid.

Något jag också hade gemensamt med Ek 1927 är det här jag visar upp. Vad är det?

Rätt svarat! En griffeltavla som användes på dövskolorna under denna epok. Tavlan är av skiffer, en bergart som är lätt att klyva till plana skivor. En griffel är ett stift man skrev på tavlan med. Den var också av skiffer.

Min första bekantskap med sådana tavlor var när jag började undervisas på Östervångsskolan. En stentavla, tänkte jag. Av allt jag förundrade mig över på dövskolan tog detta priset. Var vi förflyttade till stenåldern? RaspanDET och gnisslandet när jag förde griffeln över tavlan kändes mycket obehagligt. Papper och penna var jag van vid när jag hemma skrev och ritade. (Föreläsaren Edenås gjorde ett raspandeexempel på griffeltavlan. De två taltolkarna blev chockade och höll händerna för öronen).

Overklig värld

När jag som redaktör för Dövas tidskrift långt senare gjorde en intervju med Ek kom skiffertavlorna på tal. Han sa så här:

– Griffeltavlan utgjorde nästan en central punkt i undervisningen. Det var ett fasligt raspande och gnisslande under timmarna. Ofta fick jag - för hygienens skull - förbjuda eleverna att spotta på tavlorna när de torkade bort gammal skrift.

Han fortsatte:

– När jag för första gången kom till Manilla tyckte jag att jag hamnat i en främmande overklig värld. Jag hade svårt att finna mig tillrätta efter att ha verkat i folkskolan några år. Inom folkskolan var det ett tjudande liv. På Manilla tycktes det pedagogiska reformarbetet stå stilla. Det ansåg jag och många av de yngre lärarna som följde

John Ek, teckning av H. Edenås.

undervisningen. Inom folkskolan hade vi slösat med papper, skriv- och ritböcker m. m. Undervisningsmaterialen - inom alla områden - var riklig, läroböckerna ofta vackert illustrerade i glada färger. På Manilla fanns knappast några bilder i läroböckerna. Räkneböckerna saknade illustrationer och var för övrigt mycket tråkiga. Men lärokursen i modersmål slog alla tiders rekord.

Han fortsatte:

– Än idag minns jag en provlektion om en kakelugn. Det var faktiskt svårt att få med något intressant i denna lektion. så här kunde det låta: På vintern eldar man i kakelugnen för att det ska bli varmt i rummet. Nedtill på kakelugnen är tvenne fyrkantiga luckor. Uptill på densamma är en rund lucka och ett spjäll. Bredvid kakelugnen har eldgaffeln och spottkoppen sin plats. Eldgaffeln används till att röra om i kakelugnen.

Konstiga frågor

Frågorna var ofta riktigt konstiga, t. ex. I vad avsikt eldar man i kakelugnen om vintern?

Vad går inte ut genom skorstenen när man eldar?" "I vad avsikt"-frågorna tröskade man för övrigt till leda. I vad avsikt piskar man rocken? I vad avsikt skuras golvet? I vad avsikt formeras griffel? I vad avsikt drar jag upp min klocka? I vad avsikt tvättade du dig i morse? I vad avsikt borstade du dina skor?

Jag frågade mig ofta varför man inte fick använda ordet varför i stället för i vad avsikt.

Som svar fick jag:

– Jo, man måste följa den metodiska gången, även om den är synnerligen antikverad! Så blev elevernas språk grammatikaliskt, inaktuellt, men tydligt, påstods det. Och lärarna arbetade verkligen metodiskt och energiskt.....

Ek var en person som grundligt satte sig in i en dövs alla problem. Skolan och undervisningen var viktig för att den döve skulle klara sig senare i livet. Teckenspråk var en förutsättning för att kunna tränga till botten av och få grepp om dövas olika situationer.

Anlita tolk var ingenting för honom. Att via kurser förkovra sig i språket motsatte han sig också. Nej, ett språk

lär man bäst genom att leva med det, genom att ständigt umgås med döva. Det sade han till mig en gång och han visade det också i handling. Han var aktiv medlem i flera föreningar och organisationer för döva, han levde tillsammans med dem, besökte dem i deras hem, på arbetsplatser, ja var som helst. Från 1938, då han tillträdde konsulenttjänsten genomkorsade han Skåne, Blekinge och Småland för att upprätthålla kontakten med döva. Ingen var obekant för honom. Hans sätt att uppträda som om han själv var en av dem gjorde honom välkommen överallt.

Uppskattad lärare

Redan på Östervångsskolan var han uppskattad som lärare av döva eleverna därför att hans teckenspråk var så perfekt och för att han berättade om hur äldre döva hade det.

Genom honom fick jag klart för mig att livet inte skulle bli en dans på rosor. Nöden var stor fick jag klart för mig genom hans berättelser.

Vid mitt första besök hos ett par döva killar i Malmö 1937 besannades det Ek sagt, att många döva hade det svårt. En av dem jag hälsade på var en kompis från Östervångsskolan. När jag kom satt de och åt lunch. En torftigare maträtt har jag senare aldrig sett serverad. Vad åt de? Jo, kokt potatis som de doppade i salt och så drack de kranvatten till. Varför? De var arbetslösa båda två. Pengar till mat saknades. Potatisen kom från en kolonilott där de hade odlat och en del grönsaker. Det lilla gathuset i centrala Malmö där de bodde hade min kompis ärvt av sina föräldrar. Varmt var det i rummet. Var kom veden i från frågade jag. Ved? Nää - ingen ved, vi eldar med gamla bildäck, som vi skärsönder. Däcken får vi från en bilverkstad i närheten.

Fick klara sig själva

Dagens döva ungdom, men även medelålders har svårt att förstå en sådan situation. Men på denna tid hade nöden ingen lag. Döva som inte hade arbete eller familj att stödja sig på fick försöka klara sig själva efter egen förmåga. En sak som kanske förvånar är att de flesta döva gjorde allt för att undvika kontakt med samhället. Hellre fri än beroende av fattigvården var deras princip.

Ek var medveten om den svåra belägenhet många döva framlevde i. De behövde hjälp av egna teckenspråkkunniga dövstumkonsulenter var hans uppfattning. En framställning om sådana tjänster behövdes göras men framställningen måste ha förankring bland döva. Den fanns inom Riksorganisationen Social Dövstumtjänst med säte i Malmö.

Ek kom med i en statlig utredningsgrupp och kunde som medlem föra riksorganisationens talan om behovet av hjälpverksamhet. Vi ville ha socialkonsulenter som skulle syssla med arbetsanskaffning, information om våra problem, vara kontaktmän mellan döva och hörande, samt tjänstgöra som tolkar.

Hans hem stod öppet

Med de argument vi genom Ek framförde var riksdagens beslut naturligt. Dövstumkonsulenter tillsattes. Ek sökte och fick en av dessa tjänster, den som var placerad i Lund.

Efter att ha innehaft tjänsten i 28 år drog han sig tillbaka som pensionär 1966 i vetskap om att ha utträttat mycket gott för döva. Han berättade då att 75 % av arbetet berört socialvård. Han sa vidare att när han tillträdde tjänsten 1940 hade få människor någon större uppfattning om vad döva kunde prestera i arbetslivet.

Vid sidan om konsulenttjänsten ägnade sig Ek åt arbete inom många av dövas föreningar och hjälporganisationer. Han var tolk vid flera större sammankomster. Under sina verksamma år blev han som en institution. I helg och söcken var han beredd komma till hjälp. Hans hem stod öppet för besök när som helst.

Att vår sociala och kulturella ställning utvecklats positivt har vi mycket att tacka Ek för.

Hugo Edenås, Borrbj.

Fotnot: Förslaget av John Ek innebar att ta bort dövpräster och i stället tillsätta dövkonsulenter. Men många ville ha kvar dövpräster och startade en stor debatt. Ecklesiastikminister Arthur Engberg tog medelvägen. Kungl. Maj:ts proposition Nr 212 genomfördes 1938 med 5 präster och 5 konsulenter för döva, som skulle vara verksamma i Sverige.
Per E.

- den förste dövprästen

□ J. G. Malmer föddes i Särestad, Skara stift 17/6 1875. Tog studentexamen i Vänersborg 1897, folkskolläraryxamen i Göteborg 1898, dövläraryxamen vid Manilla 1900, tog teologie examen och sedan prästvigd 1905. Först som biträdande lärare och gymnastiklärare vid Lunds dövskola 1903-05. Dövpräst i 3:e dövskoldistriktet 1906, som då omfattade Skåne och Blekinge. Malmer kände sitt kall som dövpräst. När han anställdes som den förste dövprästen i Sverige så fanns det redan präster för döva i Norge och Danmark. Malmer lärde sig att teckna rikt och uttrycksfullt. Grunden därtill lade han vid några veckors vistelse hos kyrkoherde Johan Östberg, Hjorted. Malmer pensionerade sig 1938.

Malmer blev hedersledamot av dövföreningen "Svenske" i Malmö 1917. Med hjälp av anslag från olika håll har Malmer under åren 1905, 1908, 1909 och 1915 gjort studieresor i Europa om dövundervisning, åtbördsspråk och själavård för döva i Sverige. Konfirmationsundervisningen vid dövskolan i Lund ordnades av Malmer.

Sedan 1914 var Malmer föreståndare för föreläsungsverksamheten för döva inom distriktet. Malmer var också sista arbetsåret lärare i naturkunnet och samhällslära vid lantbruksskolan och i trädgårdsskötsel vid hantverksskolan, Råbylund.

Undervisade i kristendom

1906 hade Malmer talgudstjänster på flera ställen med i medeltal 14 döva närvarande.

De flesta döva föredrog ha tecken-gudstjänster och då steg medeltalet till över 22 besökare.

Under året gjorde Malmer 426 besök hos döva och 101 samkväm. Postförsändelserna uppgick under året till 3.087 varav 2.493 till döva och 594 till pastorsämbeten, husbönder, arbetsgivare, anhöriga m fl angående döva.

Tre dagar i veckan tjänstgjorde Malmer vid dövskolan med undervisning i kristendom i högsta klassen tillsammans 8 timmar i veckan, 4 timmar i vardera avdelningen. De övriga av veckans dagar ägnade Malmer sig åt dövas själavård. Även skrivhjälp, läkarbesök, biläggande av alla möjliga

J.G. Malmer

tvister, råd i alla möjliga angelägenheter, förmedlande av rättshjälp, anskaffande av arbetsplatser.

1910 ordnade Malmer 21 st talgudstjänster som besöktes av 230 döva. 34 tecken-gudstjänster med 2053 döva närvarande som ett exempel. Under detta år ordnades det 134 samkväm med 2520 döva närvarande. Då ordnade Malmer 29 st föreläsningar. 428 besök hos döva etc.

Exempel på Malmers medverkan i föreningslivet

Dövföreningen "Svenske", Malmö stiftades den 3 november 1907. Pastor J.S. Malmer var med i gruppen, som bildade dövföreningen.

Nykerhetsföreningen De blå korset stiftades i mars 1914 av 3 döva och pastor J.G. Malmer.

Den första nordiska dövkongressen arrangerades i Köpenhamn 1907. Mal-

Förslag till res- och arbetsplan för januari månad 1906.

Den 12, 13 och 14 jan. besökes Lundskrona. Fred. den 12 används till att på pastors-
expeditionen skaffa upplysningar om
de döfstämmorna, och att träffa aftal om
lokal för söndagsgudstjänsten, som på
lördag genom. besöks hos de döfstäm-
morna ämnas. Sönd. den 14 för
gudstjänsten, en tal- och tecken-
gudstjänst.

Den 19 och 20 jan. besökes Malmsjö,
och används båda dessa dagar till att
på pastorsexpeditionen skaffa upplys-
ningar om de döfstämmorna.

Utdrag av förslaget till Malmers res- och arbetsplan för januari månad 1906, som är skriven av honom själv:

mer och Gunnar Fondelius invaldes i kommittén att verka för tillkomsten av ett gemensamt teckenspråk för de fyra nordiska länderna.

Under 1930-talet när "Svenske" skulle skaffa eget hus, så hjälpte Malmer till att sälja lotter i sitt umgänge. Blommor och presenter ville Malmer aldrig ha men blev glad när sådana pengar i stället kom in i dövas fond för långvarig sjuka.

H. Edenås har i samband med seminariet framfört följande av Malmers egna ord:

"Döva hör samman som en stor familj. De står varandra närmare än de närmaste släktingar."

Malmer hade åsikten att enbart använda tecken vid gudstjänsterna. Malmers umgänge med döva var flitigt nästan dygnet runt. Malmer accepterade att döva använde teckenspråket och att det var dövas modersmål. Att enbart avläsa Malmer under gudstjänsten blev för döva mera död än om de läste den i en bok.

Många historier finns om Malmers goda tjänstgöring. Följande är ett exempel:

Det var Mårtens tid och pastor Mal-

VACKRA BILDER FRÅN DE DÖVSTUMMAS VÄRLD

AV

J. G. MALMER
DÖVSTUMPASTOR

FÖRFATTARENS FÖRLAG, LUND

Vackra bilder från de dövstummas värld 1921, skriven av Malmer. Säljes till förmån för sydsvenska dövstumföreningens fond till hjälp åt långvarigt sjuka dövstamma.

mer hade varit ute i stan och köpt en anka till familjen.

På hemvägen mötte han en döv kvinna, som klagade över hur fattigt och besvärligt hon hade det. När de skildes, hade ankan bytt ägare. Vad familjen Malmer fick äta på Mårtensafteon förmåler inte historien.

Gustaf Johan Malmer dog 23 april 1965.

Exempel på källor om Malmers levande:

Ohlsson, H. (1951). Lunds stifts matrikel, Lund.

Ahlner, G. O. (1919). Matrikel över Svenska Dövstumskolan 1809-1918.

Ny Tidning för Sveriges Dövstamma nr 10 1/6 1925.

Tidning för Dövstamma nr 6 1925, nr 6 1935

Nordisk tidskrift för dövstumskolan nr 10 1934.

3:e dövstumskoledistriktets ämbetsmannaredogörelse 1906, 1910, 1920 och 1937.

SOU 1936:49, Utredning med förslag ang. omorganisation av dövstumundervisning.

Lunds stifts julbok 1965.

Anders Thornell, Härnösand

Östervångsskolans 125-åriga verksamhet i Lund

Nattmannens hus

Enligt en karta från 1704 fanns på nuvarande dövskolans tomt en fastighet, som hette "Nattmannens hus". Vi vet inte exakt var men låg troligen i korsningen av Östervångsvägen och Linnégatan.

Nattmannen eller rackaren hade en viktig funktion i stadens renhållning. Stadskärnan hade under 1600- och 1700-talet problem med renhållningen. Nattmannen hade dels uppgift att forsla bort döda djurkroppar, som vanlig folk inte ville veta av och tömma latriner. Nattmannens hus tillkom redan 1674, då staden Lund anställde sin förste nattman, Mogens Åstradsson med huset någonstans vid skoltomtens nuvarande hörn.

Orsaken till husets läge berodde på att man inte ville ha nattmannen boende inne i staden. Kvarteret, där Östervångsskolan nu ligger, låg nämligen utanför östra tullen, alltså utanför stadsmuren dvs vallarna. Nattmannens hus var ett korsvirkeshus med två fönster. Till husbygget gick det åt 10 lass lera. Ett halvt lass halm trampades in i leran. Det gick åt 6 1/2 travar långhalm och tre lass torv att bygga taket. Till kakelugnsgunden använde man tre lass gråsten. Huset fanns kvar fram till början av 1800-talet då det revs. Det fanns också ett lertäkt på tomten där kanske skolans nuvarande dammar ligger?

Var fick döva skånska barn sin skolgång i Sverige 1808-1820?

Pär Aron Borg började undervisa döva barn oktober 1808 på Regeringsgatan 59 i Stockholm. 1812 flyttade Borg till Djurgården och startade än nu idag nuvarande Manillaskolan för döva. Även blinda fick en tidsperiod undervisning där. Då hade Manillaskolan hela landet som upptagningsområde. Vi vet inte så mycket om hur barnen från södra Sverige hade det på 1800-talet. Dock känner vi till att många föräldrar inte ville skicka sina döva barn så långt bort som till Stockholm, en obekant plats för dem.

Oviljan gjorde att många döva barn inte fick någon utbildning och därför inte kunde försörja sig senare i livet. Barnen behövdes i stället hemma, så att

de kunde hjälpa till med jordbruket, hantverk eller arbeta i hushållet.

En genomgång i Manillaskolans matrikelbok, de första eleverna, 1807 och några år framåt ger upplysningar om två döva skånska barn:

Nr 33; Jönsson, Pär Thornberg från Skepparslöv, Kristianstad. Föddes 1797. Inskrivnen 1811-1821. Fadern var karabinjär. Consistoriet betalade för Pär. Pär blev sedermera lärare i beckslageri på Manilla.

Nr 58; Pettersson, Sven från Kristianstad. Föddes 1806. Inskrivnen 1816-1820.

Fadern var handskmakare. Oklart vem som betalade Svens skolgång. Sven ägnade sig sedan åt handskmakeri.

Pär stannade på Manillaskolan 10 år och blev sedan lärare där. Sven stannade där bara 4 år och försörjde sig sedan inom handskmakeriet.

Hammar, Å. (1996). En resa i fader-neslandet år 1811 till fots. Dagboksanteckningar av Pär Aron Borg. SIH Läromedel, Örebro.

Manillaskolans matrikelbok. Manillaskolans arkiv, K 1, Stockholms stadsarkiv.

Beslut på 1860-talet

Östervångsskolans tillkomst är nära kopplad till dövskolan, Jakob Nilsgatan, Malmö.

Malmös dövskola var en tillfällig lösning tills en riktig dövskola för hela Malmöhus län kunde bildas. Lunds prästerskap hade tagit upp till behandling frågan om en skola för döva barn. De båda länen i Skåne tog beslut 1866 (Malmöhus län) och 1867 (Kristianstads län) om att starta en dövskola för hela Skåne inklusive Malmö stad. Skolan skulle placeras i Lund. Varför blev det just Lund? Kanske för att det fanns flera utbildningsplatser till stor nytta för många som t. ex. universitetet. Men den största orsaken var nog att staden Lund hade ett större ledigt markområde som låg utanför stadsvallarna. Landstingen var då huvudmän för dövskolan. Landstingen fick dispositionsrätt till tomten så länge dövundervisning bedrevs på tomten här. Tomten var på 5 tunnland och skolan inköpte 5 tunnland till. På en karta från 1908 kan man

se tomtindelningen; nattmansjorden (som givetvis härrör från nattmanshuset), östra lergrafvarna (som omfattar dammarna) samt fäladsjorden.

Det tog två år att bygga skolan, alltså från 1869 till 1871. Byggnaden är uppförd i grågult tegel i en medeltidsromantisk stil. Byggmästare var P.C. Sörensen. Tegel levererades från tegelbruket i Nordanå, F.H. Kockums tegelbruk i Bjärred och av tegelmästare Nils Jönsson i Lund. Att skolan valde gult tegel kanske berodde på priset. Det fanns ju gott om gult tegel i Skåne på 1800-talet och var dessutom billigare än det röda.

Trapphallen har en rakt utsirad gjutjärnstrappa. Den är buren av pelare och leverantör var Kockums Mekaniska Verkstad.

Skolans styrelse

När skolan kom till 1871 så fanns det representanter från Kristianstads och Malmöhus läns landsting. Även 1890 var Blekinge läns landsting och Malmö stad med i styrelsen. 1919 tillkom Helsingborgs stad i styrelsen. 1938 förstatligades skolan och då ändrade man hela styrelsesammansättningen; fyra ordinarie ledamöter och fyra suppleanter, oavsett varifrån de kom.

Skolans personal 1871

Skolan öppnades 1 september 1871. Man kan läsa i styrelsens protokoll om vilka som har ansökt och fått olika tjänster.

Skolans rektor kallades fram till 1938 för föreståndare. Fyra personer sökte tjänsten, som föreståndare, nämligen:

* Anders Gustaf Flodin (lärare vid Manilla)

* Carl Kierkegaard-Ekborhn (lärare vid Manilla)

* Bror Krutinger (lärare i Härnösand)

* S. Ljungh (övningslärare vid Helsingborgs Folkskola).

En ansökan kom in senare och det var från föreståndaren för tysta skolan i Göteborg, Petrus Brodahl. Flodin fick tjänsten och kom att stanna kvar som skolans föreståndare ända fram till sin pensionering 1906. Flodin avled två år senare och ligger begravd i östra kyr-

kogården här intill skolan. När Flodin begravdes så sattes det ingen gravsten.

Först 1917 började Flodins gamla elever med hjälp av pastor Malmer att samla in pengar. De satte ett uppprop i Ny tidning för Sveriges Dövstumma. Där redovisades allt insamlade medel i tidningen ända fram till 1921, då gravstenen inköptes och sattes på plats. Det finns en förteckning över vilka som har bidragit till insamlingen. De flesta gav från 50 öre upp till 10 kronor.

Lärarebefattningen

Skolans styrelse beslöt den 25 maj 1871 att anställa en manlig och en kvinnlig lärare.

Till den manliga tjänsten hade följande personer ansökt:

L.N. Nibelius, E. Thörnqvist, Gottfrid Titze, Oscar Krutmeijer, Nils Larsson, C.O.J. Carlström och Theodor Kaijser. Lars Nibelius fick tjänsten.

Två personer hade ansökt till den kvinnliga tjänsten; Sally Elmberg och Ida Lindqvist.

Sally Elmberg blev anställd.

Skolan behövde också en husmor. Charlotta Krook anställdes men stannade bara ett år.

Till vaktmästarjobbet var det många sökanden med skiftande yrken; skräddarmästare, snickargesäll, mjölnar-dräng, sadelmakare, vagnmakare, kusk, skomakargesäll, murargesäll, betjänt, skrivare, bokhållare och hemmansåbo. Skomakaren Axel Olsson fick tjänsten som vaktmästare. Axel stannade sedan många år på skolan. Han var också verksam som arbetslärare i skomakeri.

Styrelseärenden

Under hösten 1871 diskuterade skolans styrelse om hur man skulle anlägga skolans park. Man beslöt att plantera träd och buskar till en kostnad av 3.308 riksdaler. Det var mycket pengar vid denna tid. Under samma höst inköpte man tyg så att man kunde sy kläder till eleverna. Man bestämde att en uniformsmössa skulle eleverna ha. Den skulle ha en bred kant av rött kläde runt mössan. Den röda kanten skulle vara dövskolans kännetecken. 1872 beslöt styrelsen att inköpa 3-4 st badkar. De placerades i källaren som gjor-

des om till en badinrättning.

Sigfrid Olsson

Den döve gårdskarlen Sigfrid Olsson. Sigfrid är ett tragiskt öde i skolans skugga. För döva barnen var Sigfrid något speciellt. Han var den ende döve som då var anställd på skolan. Sigfrid fick ensam sköta skolans renhållning. Samt så skulle han sköta den stora parken och skolgården. Han bodde i skolans ohälsosamme källarvåning. Den låg intill skomakarverkstaden, där nu datasalen nu ligger. Hälsovårdsnämnden hade underkänt bostaden p g a fukt och mögel men ingenting hände. För Sigfrids del slutade det tragiskt. Hans 20 åriga dotter Karin avled av TBC under 1930-talet. Trots detta fick Sigfrid och hans fru ändå bo kvar i källarvåningen.

Anneli Örlegård, Malmö

Edvard Levau

□ Varför vill jag berätta om Edvard Levau? Jag tror att många känner igen honom och hans namn. Men vad Levau har gjort inom föreningslivet är mycket litet känt. Själv minns jag Levau från då jag var 10 år gammal. Han var en äldre man som ville stå i centrum och synas, främst inom sin kära dövidrott.

Bertil Levau, Edwards son har skänkt en hel del av sin fars samlingar till dövmuseet i Malmö. Donationen innehåller cirka 1500 st foton. De visar vad Edvard har gjort under åren. När man granskar bilderna märks det att Edvard oftast finns i centrum.

Edvard Levau fick leva ett långt liv. Han blev nästan 90 år innan han dog. Edvard föddes 16 juli 1896 i Vollsjö, nära Sjöbo. Gick i dövskolan i Lund 1903-1911. Edvard valde tidigt snickeriyrket. Han började som lärling hos en som var slöjdlärare på dövskolan i Lund. Slöjdläraren hade en egen möbelverkstad.

Sedan blev det arbete i Malmö och därefter i Köpenhamn. I Köpenhamn var Edvard med om att bilda en svensk dövklubb 1919. Där bodde ganska många svenskar.

God löpare

Några år senare fick Edvard arbete i Östersund. Efter ytterligare några år en ny flyttning. Denna gång till Trondheim. Där stannade han fram till 1924. Då flyttade Edvard tillbaka till Malmö och stannade där ända fram till sin död 1985.

Nu till Edwards olika gärningar under årens lopp. Under fritiden utövade Edvard friidrott och var en god löpare. Han tränade och tävlade först hos MAI i Malmö, ty det fanns ingen dövidrottsklubb. Visserligen fanns det då under denna tid, första världskriget, en atlet- och gymnastikklubb för döva i Malmö. Den passade inte Edvard som friidrottade. När Edvard bodde i Köpenhamn, så tränade och tävlade han för döva idrottsklubben Dövstumania, numera Dövania.

Edvard Levau

När Edvard bodde i Östersund och Trondheimså var han förmodligen med i någon vanlig klubb. Vid flytten tillbaka till Malmö 1924 så hade han planer att bilda en dövidrottsklubb i Malmö med friidrotten och friluftslivet som huvudsaklig verksamhet. Detta genomfördes 1 mars 1925 med namnet Malmö Dövstummas Idrottsklubb MDI. Friidrotten fick en uppsving med många duktiga utövare under Edwards 10 åriga ledning.

Edvard ordnade också att MDI blev en slags sektion under MAI. På så vis fick MDI hjälp med träning och annat dylikt.

Milstolpar

Exempel på Edvard Levaus milstolpar inom idrotts- och föreningsliv:

- 1915 Schackklubben "Strid", numera SK 15 bildades med Edvard som en av klubbens första medlemmar.
- 1927 Bildades Dövas Byggnadsförening i Malmö med Edvard som sekreterare.
- 1931 Dövas Världspel III, i Nürnberg Sverige deltog för första gången med Levau som en av ledarna.
- 1938 Bildades Skånes Dövas Förbund med Edvard som förste ordförande.
- 1945 Bildade Edvard Sällskapet EMDI, en oldboysklubb för de som var verksamma hos MDI. Bakgrunden var att Edvard var bitter över att hans kära idrottsklubb hade bytt namn till Idrottsklubben Scania. Men bättre råd lös än brödlös efter sina år hos andra städer främst i Köpenhamn kom Edvard på en lösning. I Köpenhamn fanns det redan en Döves Oldboys från 1917. Edvard fick impulsen att starta en likadan klubb i Malmö. Den nya förening är fortfarande den enda i sitt slag i Sverige.
- 1966 Bildade han Malmö Dövas Pensionärsförening och blev vald till den förste ordförande.

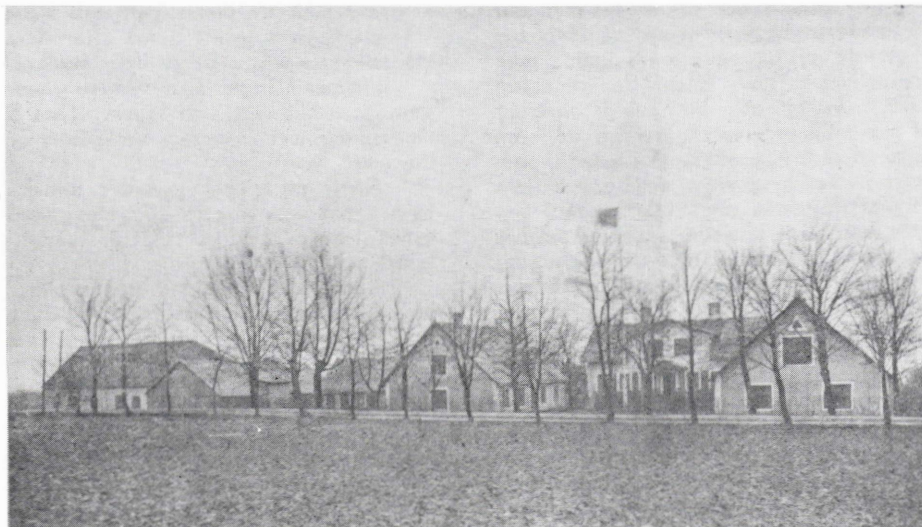
Edvard har också varit aktiv flera år som styrelseledamot inom Malmö Dövas Förening. Även så har Edvard rest mycket till olika länder, först som ledare inom flera Världspel och sedan som turist. Resandet gjorde Edvard upp till omkring 80 års ålder.

Per-Thomas Örlegård, Malmö

Edvard Levau i mitten.

Dövhistorisk rundtur

Råbylund 1913

□ Under söndagen gjorde SDHS en utflykt. Först en promenad till Östervångsskolans försterektor Flodins grav, belägen på kyrkogården intill. Flodin avled 1908. Men det fanns ingen gravsten. 10 år senare gjorde de elever en insamling och år 1921 restes gravstenen med texten ”Tacksamma lärjungar reste stenen”. Då hade dövskolan sin 50 års jubileum av sin verksamhet.

Bussresan startade och körde någon kilometer till Råbylund; hantverks- och lantbruksskolan. Historiska vingslag kände vi när vi stod mitt på gården på Råbylund.

Det var Johan Bergqvist som tog initiativet till att starta 1 november 1912 en lantbruksskola för döva elever som genomgått dövskolan. Råbylund omfattade flera byggnader, lada, stall och hönshus. Till höger låg rättarens bostad. I mitten syns skydds- och arbetshemmet med dess vackra fasad. Eleverna bodde i huset till höger. När Råbylund startades så fick eleverna gå 20 minuter till dövskolan på leriga vägar. Detta ställde ibland till stora problem då kläderna och skorna blev helt leriga.

300 kr i årsavgift

Tre elever började som sagt där 1912. Två av dem kom från Malmöhus län och en från Kristianstads län. Hade de gått på dövskolan i Lund så fick de gå gratis på Råbylund. Kom de däremot från andra dövskolor så fick hemkommunen erlägga 300 kr i årsavgift. Föreståndare för Råbylund var också dövskolans föreståndare. Först var det Johan Bergqvist och sedan Gustav Hartman. Några av dövskolans lärare i de

praktiska ämnen var också lärare på Råbylund. Man anställde en rättare, som hade uppgiften att vara arbetsledare och se över verksamheten där.

Lärotiden vid lantbruksskolan var tvåårig. Vinterterminen varade mellan 1 november och 31 mars. Medan sommarterminens tid var mellan 1 april och 31 oktober. Under vinterterminen hade man teoretiska lektioner på eftermiddagarna och praktiskt arbete på övriga tider.

I en undervisningsplan för lantbruksskolan kan man läsa vad eleverna fick lära sig: modersmål, räkning (1:a året; bråk, decimaltal, längd, vikt, medelvärde, bolagsräkning, procent. 2:a året; linjer, vinklar, mätningar, trianglar, parallelogram, cirklar, rymdberäkningar), samhällslära, naturkunnskap (kemi, mineralogi, geologi, botanik, fysik) och bokhålleri. I räkning lärde man så småningom bokföring med John

Dövskolan Jakob Nilsgatan 19.

Ek som lärare.

Råbylund hade från början två hästar, fyra kor, fem svin, en get och tolv höns. 1934 hade man fyra hästar, ett föl, tolv kor, åtta svin samt 50-tal höns.

I dövskolans park fanns det många kastanjetråd. Rektor Bergqvist såg till att skolans elever samlade in nedfallna kastanjer och ekollon. De torkades och maldes i syfte att användas som kraftfoder till djuren, mest svinen.

Gesällprov

Hantverksskolans verksamhet började lite senare än lantbruksskolan. Den startade 1 juli 1913. I Hantverksskolan fick de som slutade efter åtta år på någon dövskola en yrkesutbildning. Efter fyra år på hantverksskolan fick man göra ett gesällprov. Klarade man gesällprovet kunde man sedan få arbeta inom det hantverk man har valt. Hantverksskolan erbjöd undervisning i följande yrken: skomakeri, skradderi, snickeri och trädgårdsskötsel.

Under 1930-talet erbjöd hantverksskolan även utbildning i bokbinderi och typografi hos respektive mästare i staden. Dövlärare Lorenz Malmundh undervisade i ritning, dövrästen J.G. Malmer i samhällslära medan dövlärarinnan Susanna Lundborg hade svenska språket. Lärotiden kunde variera, men en elev måste kunna få den skicklighet som krävdes inom yrket. Detta fick maximalt vara fyra år.

Från början hade hantverksskolan 10 elever. De kom från Malmöhus län, Kristianstads län, Blekinge län, Malmö stad, Norrbottens län samt Jämtlands län. Av de tio eleverna så undervisades en i skradderiyrket, fyra i skomakeriyrket, fyra i snickeriyrket, och en i trädgårdsskötsel.

Snickerieleverna gjorde bl a skåp, sågställningar, ritbord med stolar, bokhyllor.

Vård åt sjuka

Samt skraddareleverna; smoking, regnkappor, överrockar, västar, skinntröjor.

Skydds- och arbetshemmet startades den 1 juni 1912. Under året fanns ungefär 20 döva boende där. Hemmets ändamål var att

* ge döva som tidigare gått på dövskolor undervisning eftersom de var i behov av stöd och extra hjälp.

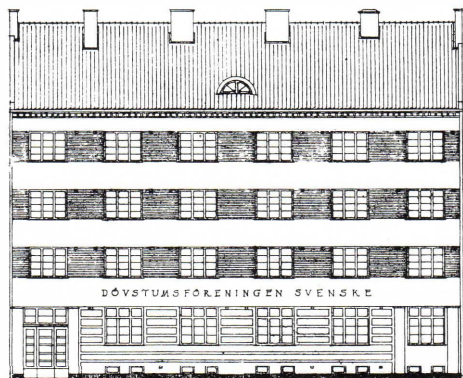
* ge äldre döva, som tidigare aldrig

gått på någon dövskola, undervisning.

* ge vård åt obotligt sjuka, gamla eller hemlösa döva.

* ge arbete åt arbetslösa döva tills de kunde skaffa sig ett riktigt arbete någonstans.

Hantverks- och lantbruksskolan lades ner 1938 när dövskolorna förstatligades. Då flyttades verksamheten till Vänersborg där yrkesskolan fanns. Skydds- och arbetshemmets verksamhet fortsatte till 1943. De sista åren hade hemmet ekonomiskt stöd från landstingen.

"Svenskes" byggnad, Albacksgatan år 1934.

Efter Råbylund fortsatte Lundabussen som var precis full med 50 passagerare till Malmö; Jakob Nilsgatan 19 och därefter Albacksgatan, "Svenke", Malmö Dövas Förening.

Efter dövskolan åkte vi vidare till Malmö Dövas Förening "Svenske", Albacksgatan, Malmö. Där visades ett videoband av Hilding Zommarin då han tecknade "Hur man ska uppföra sig". En nästan 50 år gammal inspelning. Samt genomgång av "Svenskes" museum som är under uppbyggnad.

Anneli Örlegård, Malmö

Dövskolor i Sverige

(Obs! Endast dövskolor - ej förskola, fortsättningsskolor eller yrkesskolor). Pär Aron Borg började undervisa en blind flicka år 1806 eller 1807. Förste döva eleven oktober 1808 i Stockholm.

Per Eriksson

1806(07)   1850   1860   1870   1880   1890   1900   1940   1996

1806 1812 PÄR ARON BORG

1812 MANILLASKOLAN, STOCKHOLM >

1816-1819 MANHEM, STOCKHOLM

1860 TYSTA SKOLAN, STOCKHOLM 1971

1856 SOFIELUND, KOLVA 1889

1887 1895 LINKÖPING

1862 VEN, FREDRIKSHOLM, REPHULT 1894

1864 BETANIEN, HJORTED 1911

1896 VÄXJÖ 1938

1859 KARLSKRONA 1907

1865 1871 MALMÖ

1871 LUND >

1858 NYA VARVET, GÖTEBORG 1898

1862 1886 TYSTA SKOLAN, GÖTEBORG

1888 1893 MARIESTAD

1877 VÄNERSBORG >

1874 1902 GUMPETAN, VÄRMLAND

1875 ÖREBRO >

1873 FALUN 1897

1874 1897 VALBO, BOLLNÄS

1885 1897 UPPSALA

1897 GÄVLE 1942

1856 UMEÅ 1881

1868 HÄRNÖSAND >

1878 1902 VADSTENA (överåriga)

1879 1899 SKARA (överåriga)

1880 1906 BOLLNÄS (överåriga)

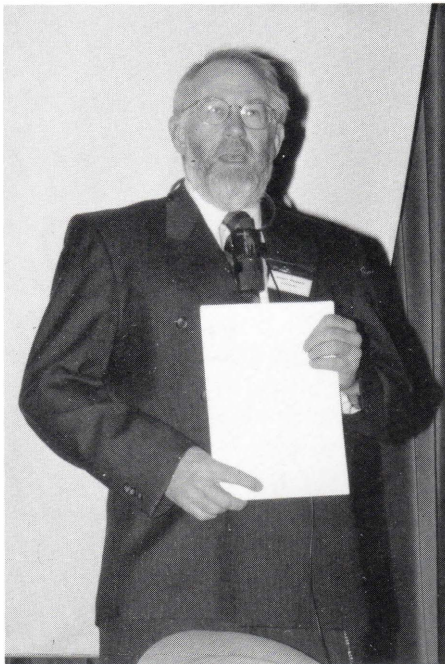
Begränsad eftersändning

Vid definitiv eftersändning återsänds försändelsen med nya adressen på baksidan (ej adressidan)

Återsändningsadress

SDHS, c/o Eriksson
Räntmästargatan 85
702 25 Örebro

Föreläsare vid Dövhistoriska
seminariet 12-13 oktober 1996:

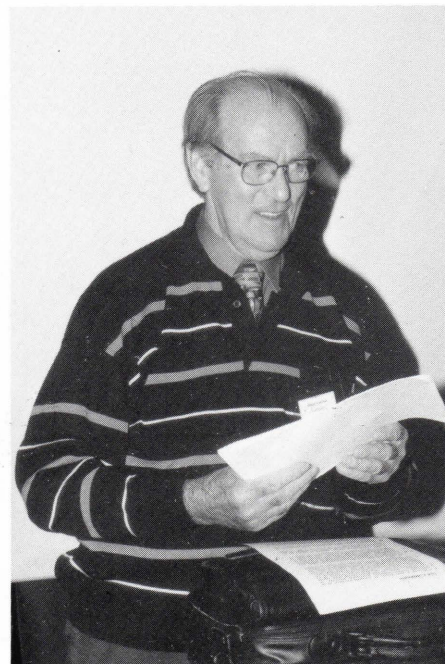
Anders Thornell

Per-Thomas Örlegård

Anneli Örlegård

Hugo Edenås

Tack!

Årsskriften har kunnat kommatillstånd tack vare seminarieavgifter och bidrag från Clara Johanssons fond (Svenska kyrkan), Längmanska Kulturfonden samt stiftelsen Tysta Skolan.

Styrelse 1995-97 för Sveriges Dövhistoriska Sällskap:

Per Eriksson, ordf och kassör

Pia Renner, sekreterare

Ulla-Bell Thorin, ledamot

Robin Holmstedt, ledamot

Anneli Örlegård, ledamot.

Postmottagare: c/o Eriksson

Räntmästargatan 85

702 25 Örebro.

Medlemskap för enskilda 100:-

och organisationer 250:-/år. Tid-

ningen utsändes gratis till alla

medlemmar. Pg 85 41 21-1.